

AVALIKUD TEENUSED RÜNNAKU ALL

TTIP ja CETA ning salajane kokumäng ettevõtjate huvisid esindavate lobitöötajate ja kaubanduslääbirääkijate vahel

Kommenteeritud kokkuvõte

Avalike teenuste osutamist Euroopa Liidus (EL) ohustavad rahvusvahelised kaubandus-lääbirääkimised, millega ettevõtete kasumite nimel seatakse ohtu valitsuste suutlikkus reguleerida juurdepääsu põhiteenustele nagu vesi, tervishoid ja energia-varustus, ning kodanike õigused nende teenuste kättesaadavusele. Sellealaste ponnistuste viimati- ne kulminatsioon on ELi ja Kanada vahel sõlmitud laiaulatuslik majandus- ja kaubandusleping (CETA), mille ratifitseerimine võib alata 2016. aastal, ja käimasolevad Atlandi-ülese kaubandus- ja inves- teerimispartnerluse (TTIP) läbirääkimised USAga. Halvimal juhul võidakse avalikud teenused anda kaubanduslikku kasutusse muuta äriks, millest aga tagasipöördumist pole, ükskõik kui suurt kahju selle tagajärjed meie heaolule toovad.

Käesolev raport heidab veidi valgust suurettevõtja- te ja kaubanduslääbirääkijate vahelisele salajasele kokkumängule ELi rahvusvaheliste kaubanduskok- kulepete sõlmimisel. Näidatakse teenuseid osuta- vate korporatsioonide agressiivseid plaane seoses TTIP ja CETAg, mille abil üritatakse saavutada ulatuslik turu avanemine sellistes valdkondades nagu tervishoid, kultuuri- ja postiteenused ning veevarustus; eesmärgiks on teha võimalikuks turu- le sisenemine ja turul domineerimine. Osutatakse ka sellele, kuidas ELi kaubanduslääbirääkimiste eesotsas olevad isikud rullivad teenustevaldkonna ettevõtjate ees lahti punase vaiba kohtlevad teenustevaldkonna ettevõtjaid nagu kuningaid nii 2014. aasta septembris avaldatud konsoli- deeritud CETA-lepinguga kui ka TTIP peatükkide projektidega, aga ka korporatsioonide lobitöötajate soovunelmaid peegeldavate asutusesiseste läbirääkimisdokumentidega.

Olulisemad tähelepanekud:

- 1. TTIP ja CETA iseloomulikuks tunnuseks on, et neid mõjutavad samad teenuste valdkonnas tegutsevad huvirühmad, kes on esile kerkinud viimastel aastakümnetel varasemate kaubandus- läbirääkimiste käigus**, nagu näiteks ELi võimsaim ettevõtjate huvirühm BusinessEurope ja Euroopa teenuste foorum – lobiorganisatsioon, mis liidab ettevõtjate ühendusi ja suurettevõtteid nagu British Telecommunications ja Deutsche Bank.
- 2. Äriühenduste ja Euroopa Komisjoni vaheline suhe on kahesuunaline: komisjon ergutab kaubanduslääbirääkimiste käigus aktiivselt ettevõt- jate lobitööd.** Selle iseloomustamiseks on kasutatud väljendit „pahupidi lobitöö“, s.t avalik-õiguslik institutsioon teeb lobitööd, et äriettevõtteid teeksid enda huvides lobitööd. Endine Euroopa Komisjoni kaubanduse peadirektoraadi peadirektori asetäitja Pierre Defraigne räägib komisjoni ja äriühenduste süsteemsest kokkumängust.
- 3. Ettevõtjate lobitööd on saanud tohutu edu: CETAst on saamas esimene ELi leping, milles kasutatakse teenustega seotud kohustuste osas nn negatiivse nimekirja lähenemisviisi.** Teisisõnu: kui tegemist pole selgesõnalise erandiga, hakatakse liberaliseerima kõigi teenuste osutamist. See tähistab radikaalset kõrvalekaldumist seni ELi kaubanduskok- kulepetes kasutatavatest positiivsetest nimekirjadest, mis sisaldavad üksnes teenuseid, mille liberaliseeri- misega on valitsused nõustunud, ning mis ei mõjuta muid valdkondi. Negatiivsete nimekirjade kasutamine laiendab oluliselt kaubanduslepete kohaldamisala, kuna valitsused võtavad kohustusi valdkondades, millest nad ei pruugi olla teadlikudki, näiteks

tulevikus tekkivad uued teenused tekkivate uute teenuste osas. Sama võib juhtuda ka TTIPga, kui komisjon sunnib äriühingukondi esindavate lobitöötajate nõudmisi rahuldades ELi liikmesriike nõustuma samasuguse riskantse lähenemisviisiga.

4. **Suurettevõtjad on teinud edukat lobitööd avalike teenuste väljajätmise vastu CETAst ja TTIPst – mõlemad lepingud kehtivad peaaegu kõigi teenuste puhul.** Väga piiratud üldine erand tehakse vaid sellistele teenustele, mida osutatakse valitsuse funktsioonide täitmisel. Kuid selleks kvalifitseeruvad üksnes teenused, mida ei pakuta kaubanduslikel alustel ja ühe või mitme teenusosutajaga konkureerides. Tänapäeval tegutsevad aga peaaegu kõigis traditsioonilistes avaliku sektori valdkondades riiklike teenusosutajate kõrval ka eraettevõtted, sageli on tulemuseks nendevaheline tihe konkurents. Sel juhul piirduksid valitsuse funktsioonid tegelikult mõne üksiku riikliku põhiülesandega, näiteks õiguskaitse, kohtusüsteem ja keskpanga teenused. Sarnased probleemid kehtivad ka kommunaalteenuseid käsitleva nn erandi puhul, millega jäetakse ELi liikmesriikidele vaid teatud teenuste puhul õigus anda nende osutamine riiklikele monopolidele või jätta nende suhtes ainuõigus: see erand sisaldab nii palju möödahiilimisvõimalusi, et ei suuda pakkuda avalike teenuste osutamiseks piisavat kaitset.

5. **Tõenäoliselt suurim oht avalikele teenustele tuleb CETAs paika pandud ulatuslikest investeringute kaitset tagavatest sätetest, mis on kavas ka TTIP puhul.** Süsteemi raames, mida nimetatakse investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise korraks (ISDS), võivad tuhanded USA ja Kanada korporatsioonid (aga ka rahvusvahelised ettevõtted, kelle peakorter asub ELis, ning kes struktureerivad oma investeringuid Atlandi ookeani teisel kaldal asuvate tütarettevõtete kaudu) kaevata ELi ja selle liikmesriigid ettevõtjate kasumeid vähendavate teenuste valdkonda reguleerivate õigusaktide muudatuste tõttu kohtusse, see mis võib kaasa tuua miljardite eurode väljamaksmist hüvitistena. Avalike teenuste osutamist reguleerivad põhimõtted, alates vee piirhinna määramisest kuni erastamise tühistamiseni, on juba olnud investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise korraldusel esitatavate nõuete sihtmärgiks.

6. **Mitmesugused CETAs ja TTIPs sisalduvad lisatingimused ja erandid pole piisavad tagamaks avaliku sektori ja selle korraldamise viisi määrava demokraatliku otsustusprotsessi tõhusat kaitset.** Seda eelkõige seetõttu, et investeringute kaitse kõige ohtlikumate nõuete ja ISDSi puhul erandid üldjuhul ei kehti, ning sellest tulenevalt on avalike teenuste kõige tundlikumad valdkonnad (näiteks haridus, veevarustus, tervishoid, sotsiaalhoolekanne ja pensionid) vastuvõtlikud igasugustele investorite rünnakutele.

7. **Euroopa Komisjon järgib kõnealuse valdkonna ettevõtjate nõudmisi põlistada praegused ja edaspidised avalike teenuste liberaliseerimised ja erastamised muuhulgas ohtlike soikumismehhanismide seiskamismehhanismide ja ühesuunaliste tagasipöördumatute nn pörkmehhanismide kaudu** isegi siis, kui varasemad otsused on läbi kukkunud. See võib ohustada üha kasvavat suundumust remunitsipaliseerida veevarustusteenused (Prantsusmaal, Saksamaal, Itaalias, Hispaanias, Rootsis ja Ungaris), energiavõrgud (Saksamaal ja Soomes) ning transportiteenused (Ühendkuningriigis ja Prantsusmaal). Mittetulunduslike tervishoiuteenuse osutajate tugevdamise eesmärgil tagasikäigu andmist nii mõnelegi Ühendkuningriigi riikliku tervishoiusüsteemi (NHS) äpardunud erastamiskatsele võidakse käsitada CETA/TTIP rikkumisena, samuti majanduskriisi vältel kogetud natsionaliseerimisi riigistamisi ja ümberkorraldusi finantssektoris.

8. **Järeleandmine eraettevõtjate nõudmistele saada piiramatu juurdepääs riigihangetele võib piirata valitsuste võimet toetada kohalikke ja mittetulunduslikke teenusepakkujaid ning soodustab avaliku sektori tööülesannete üleandmist erafirmadele,** mille töötajad on sageli sunnitud tegema sama tööd halvemates töötingimustes ja madalama tasu eest. CETA puhul on valitsused mitmes valdkonnas juba nõustunud kaupade ja teenuste ostmisel kohustuslike Atlandi-üleste võistupakkumistega: avalike teenuste osutamise järk-järguline andmine kasumit taotlevatele äriühingutele on tõhus erastamistööriist. USA huvirühmad, näiteks Tervishoiuvaldkonna Konkurentsivõime Liit (Alliance for Healthcare Competitiveness, AHC) ja USA valitsus tahavad TTIP kaudu oluliselt alandada Atlandi-ülestele hangetele seatud künniseid.

9. **Nii CETA kui TTIP puhul on tervishoiu- ja sotsiaalhooldusvaldkonna liberaliseerimise oht ja see teeb nimetatud valdkonnas uute nõuete vastuvõtmise keeruliseks.** Ühendkuningriigis hõlmab TTIP raames osutatavate teenuste pakkumine otsesõnu haiglateenuseid. CETA tekstis ja hiljutistes TTIP projektides nõustub koguni 11 ELi liikmesriiki liberaliseerima pikaajaliste hooldusteenuste osutamist, näiteks hooldekoduteenuseid vanuritele (Belgia, Küpros, Taani, Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka, Iirimaa, Itaalia, Portugal, Hispaania ja Ühendkuningriik). See võib tõkestada meetmeid, mis kaitsevad pikaajaliste hooldusteenuste sektorit varade odava ülesostmise eest finantsinvestorite poolt, kelle tegevus viis näiteks Ühendkuningriigis eraõigusliku hooldekoduteenuse osutaja Southern Cross krahhini.

10. **ELi viimatises TTIPi raames osutatavaid teenuseid käsitlevas projektis piiratakse oluliselt universaalteenuse osutamise kohustuste kasutamist ning kärbitakse avalik-õiguslike postiteenuse osutajate konkurentsivõimet;** see kajastab suurte kullerfirmade nagu UPS ja FedEx soove. Universaalteenuse osutamise kohustuse eesmärk on tagada põhiteenuste üldine kättesaadavus taskukohase hinna eest, näiteks ilma lisatasudeta igapäevane postiteenus kaugemates piirkondades.

11. **TTIP ja CETA puhul on oht, et piiratakse riiklike kommunaalteenuste vabadust toota ja jaotada energiat kooskõlas avalikes huvides seatud eesmärkidega,** näiteks taastuenergia kasutamise toetamine võitluses kliimamuutusega. Väga vähesed ELi liikmesriigid on jätnud kaubanduskokkulepetes endale selgesõnalise õiguse võtta teatud meetmeid, mis puudutavad elektritootmist (seda on teinud ainult Belgia, Portugal ja Slovakkia) ning kohalikke elektrijaotusvõrke (teiste hulgas on seda teinud Belgia, Bulgaaria, Ungari ja Slovakkia).

12. **TTIP kaudu on USA sihiks seadnud koolitusturu avanemise** alates juhtide koolitamisest ja keelekursustest ning lõpetades kõrgkooli vastuvõtukatsetega. Sellest tõuseks tulu nii Euroopa turul tegutsevatele USA koolitusfirmadele, näiteks Laureate Education, Apollo Group ja Kaplan Group, kui Saksamaa meediakonglomeraadile Bertelsmann, kui hiljaaegu ostis osaluse USAs asuvas internetikoolitust pakkuvas ettevõttes Udacity. Seoses USA sooviga osutada haridusteenuseid palus Euroopa

Komisjon ELi liikmesriikidelt „potentsiaalset paindlikkust”.

13. **USA filmitööstus tahab, et TTIP kaotaks Euroopa sisukvoodid ja muud kohalikku filmitööstust toetavad meetmed** (näiteks Poolas, Prantsusmaal, Hispaanias ja Itaalias). Seepärast on huvirühmad nagu Motion Picture Association of America (MPAA) ja USA valitsus vastu audiovisuaalteenuste väljajätmisele ELi mandaadiga TTIPst; väljajätmise eest võitleb Prantsusmaa valitsus. Praegu püüavad huvirühmad erandit võimalikult palju piirata, näiteks jättes audiovisuaalteenuste mõistest välja ringhäälingu, tehes seda nähtavasti ELi tööstusrühmituste nagu BusinessEurope ja Euroopa Komisjoni toetusel.

14. **Euroopas avalike teenuste valdkonnas tegutsevad finantsinvestorid, näiteks BlackRock, võivad TTIPs ja CETAs sisalduvaid finantsteenuseid ja investeeringute kaitset käsitlevaid sätteid kasutada oma huvide kaitsmiseks „koormavate” nõuete vastu,** mis on suunatud näiteks töötõingimuste parandamisele pikaajaliste hooldusteenuste sektoris. Huvirühmad nagu TheCityUK, kes esindavad Ühendkuningriigi finantsteenuste osutajaid, üritavad jõuliselt läbi suruda nn laiaulatuslikku TTIPd, mis peaks hõlmama kõiki Atlandi-ülese majanduse aspekte.

15. **USA teenuseettevõtjad teevad lobitööd ka selle nimel, et TTIP tegeleks selliste „kaubandustõketega” nagu töösuhete reguleerimine.** Näiteks USA juhtivaid vanurite koduhooldusteenuse pakkujaid Home Instead, kellel on frantsiisvõtjaid mitmes ELi liikmesriigis, tahab, et TTIP raames võetaks midagi ette seoses „jäiga tööõigusega”, mis kohustab ettevõtet võimaldama oma osaajatöötajatele „ulatuslikke soodustusi, sealhulgas tasulist puhkust”, mis ettevõtte arvates muudavad koduhooldusteenusega seotud kulud „tarbetult kõrgeks”.

TTIP ja CETA sarnaste kaubanduslepingutega pannakse kaalule meie õigus elutähtsatele teenustele ning veelgi enam: meie võimalus suunata igasuguste, kogu ühiskonna hüvangut tagavate teenuste osutamist. Kui kaubanduslääbirääkimistel lastakse kulgeda omasoodu, muutub üldist hüvangut tagavate otsuste elluviimine lõpuks võimatuks.

Üks mõõdupuu avalike teenuste tõhusal kaitsel suure kommertsrännaku vastu oleks kõigi avalike teenuste täielik ja üheselt mõistetav väljaarvamine kõigist ELi kaubanduslepetest ja läbirääkimistest. Kuid sellisest väljaarvamistest kindlasti ei piisaks mitmesuguste

muude CETAst ja TTIPst tulenevate ohtude olematuks tegemiseks: neis sisaldub tunduvalt rohkem sätteid, mis ohustavad demokraatiat ja kodanike heaolu. Seni, kuni TTIP ja CETA ei kaitse meie üldistest huvidest lähtuvaid reguleerimisvõimalusi, tuleb need lepped tagasi lükata.

Väljaandjad: Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs (AITEC), Corporate Europe Observatory (CEO), Euroopa avaliku sektori ametiühingute liit (EPSU), Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO), piiriülene instituut Transnational Institute (TNI), Viini tööamet (AK Vienna) ja vabahendus War on Want

Amsterdam / Brüssel / London / Paris / Viin / Varssavi, Oktoober 2015

